

УДК 811.161.2'42'37

ОГАР Анна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Львівська область, 82100, Україна (annaogar@ukr.net)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4917-8008>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.62.10>

Бібліографічний опис статті: Огар, А. (2025). Трансформація концепту дім у сучасному українському дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 62, 82–94, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.62.10>

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПТУ ДІМ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті йдеться про трансформацію ключового концепту дім в сучасному українському дискурсі: схарактеризовано критерії домінантності в мові; з'ясовано, як зміни у свідомості унявлено в культурно-мистецькому просторі та відображено в концепті. Мета статті – проаналізувати трансформацію концепту дім у сучасному українському дискурсі на широкому культурологічному тлі, зацентрувавши увагу на тому, що ступінь актуальності концепту істотно зростає, а його структура активно розбудовується.

Істотними для осягнення специфіки культурних спільнот є ключові концепти, які кваліфікують за низкою вже обґрунтованих критеріїв: актуальність, узуальність у мові, частотність, ядерний статус у фраземному та паремійному масивах, семантична багатовимірність, полівалентність, естетичність. Часте обговорення, матеріалізація в публічному просторі (соціальних мережах, ЗМІ, літературних і мистецьких творах), різноманітних проєктах тощо сукупно творять ще один критерій, що визначає домінантність певного поняття. Серед таких провідних одиниць – концепт дім, який демонструє зміни у свідомості, зумовлені сучасною суспільно-політичною ситуацією: зростає ступінь актуальності концепту, а смислові компоненти 'Україна – це дім', 'втрата дому', 'повернення додому' отримали статус ключових. Важливим є ототожнення дому з сім'єю, родиною, добре облаштованим сімейним гніздом. Сучасний дискурс розширює межі концепту, охоплюючи трактування дому як міста, як країни та народу, як Батьківщини й української мови. Універсальна захисна, берегова функція дому передбачає його бачення твердинею, сховком, своєрідною мушлею. Концепт дім охоплює як власне матеріальні компоненти, так і (що важливіше) нематеріальні, а також низку унікальних компонентів. У сучасному українському дискурсі саме ці національно зумовлені компоненти є основними й репрезентативними щодо концепту.

Ключові слова: концепт, ключовий концепт, слово-концепт, вербалізація, смисловий компонент, критерії домінантності в мові, дискурс, сучасний український дискурс.

OHAR Anna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Fundamental Disciplines of Primary Education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, 82100, Ukraine (annaogar@ukr.net)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4917-8008>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.62.10>

To cite this article: Ohar, A. (2025). Transformatsiya kontseptu dim u suchasnomu ukrayinskomu dyskursi [Transformation of the concept of home in modern Ukrainian discourse]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya "Filolohiia"* – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 62, 82–94, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.62.10> [in Ukrainian].

© Огар Анна, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

TRANSFORMATION OF THE CONCEPT OF HOME IN MODERN UKRAINIAN DISCOURSE

Summary. *The article deals with the transformation of the key concept of home in modern Ukrainian discourse: the criteria of dominance in the language are characterized; it is clarified how changes in consciousness are expressed in the cultural and artistic space and reflected in the concept. The purpose of the article is to analyze the transformation of the concept of home in modern Ukrainian discourse on a broad cultural background, emphasizing the fact that the degree of relevance of the concept is significantly increasing, and its structure is actively developing.*

Key concepts are essential for understanding the specifics of cultural communities. They are distinguished according to established criteria: relevance, usuality in the language, frequency, nuclear status in phraseological and paremic arrays, semantic multidimensionality, polyvalence, aesthetics. Frequent discussion, materialization in the public and cultural space of the people (social networks, media, literary works, works of art), various projects, etc., together create another criterion that determines the dominance of the concept. Among such leading units is the concept of home, which demonstrates changes in consciousness caused by the current socio-political situation: the degree of relevance of the concept is increasing, and the semantic components 'Ukraine is home', 'loss of home', 'returning home' have become key. The identification of home with family, household, well-equipped family nest is important. Modern discourse involves the interpretation of home as a city, as a country and people, as a homeland, as the native Ukrainian language. The universal protective function of the home involves its understanding as a stronghold, a shelter, a kind of shell. The concept of home includes material components and intangible ones, as well as a number of unique components. In modern Ukrainian discourse, it is the nationally determined components that are the main ones, representative of the concept.

Key words: *concept, key concept, world-concept, verbalization, semantic component, criteria of dominance in language, discourse, modern Ukrainian discourse.*

Постановка проблеми. У мовознавчій науці сьогодні утвердилася антропоцентрична парадигма, за якою мову вивчають в усій багатогранності зв'язків із людиною, суспільством, його ментальністю та культурою, тобто мову розглядають у стосунку до її творця: дослідження мовних явищ і фактів дає змогу простежити шлях від мовних форм і значень до пізнавальних механізмів людини й реалізованої в слові культури та навпаки. Мова водночас є результатом інтеріоризації світу й засобом екстеріоризації: через неї мовець вибирає цінності, переймаючи погляд на світ свого народу й унаслідок свій внутрішній світ. Знання про світ формують певну модель, кожен із елементів якої охоплює не лише раціональне знання, але й оцінку, емоційний ореол, асоціативний шлейф тощо, пріоритетну роль у вираженні яких має мова, тож саме дослідження мови дає доступ до цього. У науках, що керуються антропоцентричним підходом, номінування цих ментальних елементів різняться. Певний час у мовознавчих студіях поширеними були дослідження концептів, хоча їхнє вивчення часом неофіційно називали явищем модним і скороминущим у науці, попри те що зіставлення мисленнєвих

одиниць із мовним їх утіленням і навпаки на широкому культурологічному тлі має давню традицію, закладену іменитими вченими. Воно реалізовує еволюційно зумовлену антропоцентричну парадигму в мовознавстві та є актуальним, у супереч різному термінологічному означенню й розмитості методу опрацювання. Утруднює ситуацію й те, що нерідко праці такого плану зводяться до семантичного аналізу, аналіз у руслі лінгвокультурологічному передбачає встановлення смислу, ширше – знання, що стоїть за мовними явищами (Кононенко, 2004, с. 7). А. Вежицька (1997) трактує цю методiku як засновану на матеріалі мов дослідницьку інтроспекцію в поєднанні з осмисленням даних культурно-антропологічного характеру, головне завдання якого – крізь призму глибинного, ґрунтового аналізу ключових слів культури сказати про неї щось значуще, нетривіальне. Відповідно статусу ключових слів мови й культури набувають ті, що надзвичайно важливі для них і номінують визначені ними цінності (с. 16).

В. Кононенко (2004) вважає, що ядро української концептосфери творять такі найвагоміші концепти, як *земля, мати, хата, хліб, доля*. В. Жайворонек (2006) теж виокремлює

серед інших «концептів історико-культурної свідомості народу», тобто слів-символів, наповнених етнокультурним змістом, концепти *земля*, *хата*, а концепт *дім* – зараховує до переліку констант української національної культури (с. 4). Наголосимо, що хата – це один із найчастіших асоціатів номена *дім*, а дім найяскравіше презентують реакції *оселя*, *рідний*, *спільний* (Мартінек, 2007, с. 428, 106). Ключовий статус концепту засвідчує те, що слово *дім* завжди було не лише номінацією, а й умістилищем узагальненого культурного смислу. Ця лексема відповідає усім критеріям домінантності, зокрема широко репрезентована в пареміях, фольклорі та художніх текстах різних народів, що демонструє ще й її універсальність. Сьогодні український художній дискурс дає підстави стверджувати, що семантична структура цього слова розвивається, розширюється, деталізується й доповнюється новими компонентами, підтверджуючи актуальність номінованого (Огар, 2023, с. 85). Навіть більше: ступінь його актуальності зростає за рахунок увиразнення певних смислів внаслідок зміни суспільно-політичних реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Переорієнтація інтересів дослідників на вивчення природи мови пов'язана з іменами М. Джонсона, Дж. Лакоффа, Ч. Філмора, Л. Талмі, А. Вежбицької. Сучасна українська мовознавча наука теж має потужний доробок у цій царині: це праці В. Кононенка, І. Голубовської, В. Жайворонка та ін. В. Жайворонко, зокрема, наголошує, що «мовна одиниця функціонує часто не просто як слово-номінація з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, а як слово-концепт – вмістилище узагальненого культурного смислу (сенсу), що дає підстави уважати мовну одиницю культурним концептом» (Жайворонко, 2007, с. 10).

В українських мовознавчих студіях дім у площині концептуального знання досить часто аналізували. Це теж є одним із показників його непересічності, вагомості для мовно-ментального простору, бо лише ключове могло потрапити до кола наукових зацікавлень. Дослідники акцентують, що найвиразніше вербалізовано захисну, оберегову функцію дому (дім – фортеця, прихисток, захист, пристанище, надійність) і його асоціювання з сім'єю, родиною. Дім це і приміщення, місце

проживання, і певний комфорт: людина почувається вільно й затишно у власному домі. Дім постає найвищою цінністю, бо уособлює і пристановище, і родину, і майно, і добробут. Так, Т. Черкашина (2016) зазначає, що концепт дім є одним із ключових в українській мемуаристиці ХХ століття, актуалізуючи два такі смисли: 1) дім як будинок, оселя; 2) дім як родина з усталеними звичками й традиціями, втілення щастя, спокою, затишку, хоча буває й холодним, відчуженим, байдужим простором (с. 114). Щоправда, у дослідженні увагу зосереджено на «основних значеннях концепту», що ототожнює слово й вербалізований ним концепт.

М. Москалець (2014) наголошує, що в українській мовній свідомості дім є основою матеріального й духовного буття людини, символом багатства, достатку, родинного вогнища, миру, спокою та затишку (с. 6–9). Л. Миронюк (2015) відзначає багатоаспектну мистецьку інтерпретацію дому в художніх текстах Ліни Костенко, зокрема, як батьківського дому, що завжди в серці людини і зберігає сімейні цінності, родинні традиції, культурні здобутки (с. 83). Широко й на матеріалі багатьох мов концепт дім досліджено етнолінгвістичною школою під керівництвом Є. Бартмінського (Bartmiński, 2015). Праця, яка б аналізувала цінність дому в українській етнокulturі, там не представлена.

Мета статті – проаналізувати трансформацію концепту *дім* у сучасному українському дискурсі на широкому культурологічному тлі, зацентрувавши увагу на тому, що ступінь актуальності концепту в сьогоденні істотно зростає, а його структуру активно розбудовувано. Досягнення мети передбачало виконання таких **завдань**: проаналізувати різні типи сучасного українського дискурсу на предмет актуалізації в них концепту дім; виявити найхарактерніші смислові компоненти концепту в різних проявах; виділити та згрупувати вербалізовані ним смисли; виокремити й систематизувати найактуальніші.

Виклад матеріалу. Дослідження універсального й національно маркованого в мовній картині світу передбачає виділення «ключових» одиниць, визначальних для досягнення специфіки культурних спільнот. За А. Вежбицькою (1997), нема вичерпного списку

таких слів, як і об'єктивної процедури їхнього відбору. Особливе значення певного слова для культури дослідника радить доводити на основі триєдиного критерію: відносно висока частотність у певному семантичному полі, центр фразеологічного кластера, компонент поширених висловів (с. 16). У різних дослідженнях називають різні параметри кваліфікації певного слова як ключового (саме такі й репрезентують ключові для етносу поняття): узуальність – як загальну, так і частковосемантичну, частотність, ядерний статус стосовно певної паремійної та фразеологічної сім'ї, семантична багатовимірність (поєднання близьких чи полярних смислових шарів), полівалентність (поєднання з іншими ключовими лінгвоодинамиціями), естетичність (експресивно-емотивний, тропейний потенціал). Сукупно ці ознаки підкреслюють важливість змістового наповнення мовних одиниць.

Дослідження так званих ключових слів / концептів (культури, року) проводять у межах різних наук і галузей, наукових парадигм і конкретних завдань, скажімо, під час вибору слова року. У когнітивній лінгвістиці, лінгвокультурології, етнолінгвістиці критерії виокремлення ключових слів / концептів культури частково збігаються (Левченко, 2019, с. 143). Кожна з названих одиниць має однакову низку критеріїв виділення та спільні риси. Так, особливості слів року частково перетинаються з характеристиками так званих модних слів, попри певну їхню специфіку. Критерії виділення модних слів – це актуальність, частотність, універсальність, демонстраційність, гра. Важливо, що під частотністю мають на увазі не звичайний кількісний показник, а надуживання мовною одиницею. Часто слово року вибирають саме з-посеред модних слів. Усі дослідники погоджуються, що різке зростання частотності вживання і є найпершим критерієм виокремлення слів року, як і модних слів. Це також критерій для надання статусу «ключовий» тому чи тому концептові. Тут наголосимо на такому: частотність – важливий критерій, але не першопричина, а результат актуальності певного схопленого мовою смислу, її наслідок. Решта з перелічених критеріїв лиш супровідні, зумовлені: актуальність – стабільна або різно засвідчена – спричинює часте омовлення зага-

лом і в заголовках зокрема не лише газетного тексту й у гештегах, актуалізацію в новинах, враховувані при визначенні слів року (Левченко, 2020, с. 144), а також у всіх підстилях публіцистичного, наукового, художнього й загалом мистецького, розмовного, безумовно, що й офіційно-ділового, епістолярного й релігійного дискурсів. Зростає, відповідно, граматичний і дериваційний потенціал вербалізатора, формуються нові синонімічні й антонімічні зв'язки, розширюється його сполучуваність, зростає онімний потенціал і потенціал мовної гри, відбувається мовне переосмислення. Тож маємо низку критеріїв, за якими кваліфікують певне лінгвальне явище як ключове. Саме часте обговорення, представленість у публічному просторі народу (соціальних мережах, ЗМІ, літературних творах і мистецьких творах (пісні, картини, фільми, танцювальні постановки), різноманітних проєктах, зокрема соціальних, метафоризація, основа для мемів тощо) сукупно творять ще один критерій, що визначає ключовий статус певного поняття, знання, смислу. І тут йдеться не тільки про весь концепт, а й про його окремі компоненти, які в певний період із тих або тих причин стають виразнішими чи щойно проявленими в структурі концепту, що теж є свідченням його вагомості. Кількісні показники мають бути підтверджені якісними: концептуальним умістом і його реалізацією в культурно-політичному просторі. Це й визначає домінантність загалом – і щодо концептів, і щодо слів року, інших одиниць такого плану, хоча слова року як домінантні в плебісцитах і пресі більш мінлива й нестабільна категорія, яка не може бути трактована як така, що репрезентує світогляд певного народу загалом, бо йдеться про ціннісні орієнтири на конкретний момент, котрі ще потребують випробування часом. Коли ж говорять про ключові концепти, то це про демонстрацію постійних цінностей культури, про стабільне оцінювання, перманентну пріоритетність. Серед таких одиниць концепт дім, якому належить чільне місце в «Лексиконі аксіологічному слов'ян і їхніх сусідів» (цінності в ньому дефіновано як концепти культури, тобто аксіологічно позначені та насичені культурно-специфічними конотаціями поняття, а лексема постає водночас і як одиниця плану вираження (вербалізатор), і як елемент

плану змісту – як значення, поняття, концепт, ідея (Bartmiński, 2015, с. 9). Першість дому зумовлена його унікальним статусом в усіх мовах і культурах. Дім має фундаментальну екзистенційну цінність для людини: це пристанище, соціокультурна цінність, «родинне гніздо» і школа життя. У міфологічних системах – це центр і образ Космосу, а також аналог людини. У традиційній культурі дім – це осередок найважливіших життєвих цінностей, поєднання щастя, добробуту, сімейної згоди, спільності родини. У культурі Західної Європи найвища цінність дому – це комфорт, що передбачає зручність, корисність, свободу, задоволення, інтимність і приватність. Для нашого дослідження актуальна думка чеського письменника Вацлава Гавела, що дім – це «моя чехість», тобто все, що робить людину представником певної нації, – будинок, місто, країна, мова, сім'я, друзі, робота, середовище, атмосфера, Європа, планета тощо (за Bartmiński, 2015, с. 16–18).

Мета «Лексикону» – виявити спільне й відмінне в різних мовах і культурах. Попри складність такого опису, спільні риси проступають доволі чітко: у трактуванні дому простежувано певну семантичну послідовність – від конкретного до абстрактного. Початкове місце в експлікації посідає значення 'жилий будинок', далі – 'приміщення для проживання', 'сім'я і родина', 'домогосподарство', 'рід або династія', 'інституція'. Поняття житла, помешкання – ключове для ідеї дому й перебуває понад лексичним рівнем. Дім – це комплекс фізичних і соціокультурних вимірів (звести стіни й створити сім'ю). Істотне значення для розуміння ідеї дому має об'єднання двох категорій ('будинок', 'сім'я') в одне концептуальне значення на основі події (важливо, хто будував будинок, але значно важливіше навіщо й для кого). У всіх національних реконструкціях концепту *дім* ідеться про групу людей, прототип сім'ї. Основна ідея дому – потреба почуватися «вдома». У деяких мовах і культурах сильніше проступає індивідуалізація дому (французька, англійська); їм протиставлена загальновідома інтенсивна комуналізація і колективізація, що суперечить самій природі людини. Для всіх народів дім уособлює позитивний складник у протиставленнях свій-чужий, близький-далекий, внутрішній-зовніш-

ній, що демонструє високу оцінку, втілену в смислових компонентах 'сімейна атмосфера', 'родинне гніздо', 'надійна гавань', 'власне місце' (Bartmiński, 2015, с. 20–29).

Поняття дому піддається метафоризації, розбудові концептуального смислу. Перший напрям метафоризації – місто/село, країна, батьківщина, Європа, весь світ. Це розширення смислу. Другий напрям передбачає звуження: поняття дому втілюють його компоненти (дах, стіни, піч, поріг). Часом тіло людини сприймають як дім (португальська, литовська, польська мови). Важливо також, що в європейському культурному просторі є цілий «репертуар наративів»: зведення дому – це досягнення; залишити дім – подорослішати; повернутися в дім – досвіченим «принести світ» додому (Bartmiński, 2015, с. 29–30).

А. Вежицька (1997) обстоювала аналіз ключових слів культури через зіставлення даних кількох мов, що дає змогу виявити спільне й відмінне в них. Заради об'єктивності цього процесу варто використати ту саму методику. Розроблену теоретико-методологічну схему (системні джерела, зокрема словники; опитування; тексти, взяті з національних корпусів і багатотиражної преси (Bartmiński, 2015, с. 10)) ми адаптуємо, адже такі важливі в українському суспільстві й водночас різкі зміни в свідомості й мові ще не набули лексикографічного й корпусного опрацювання, і доповнимо критерієм, який означили вище для врахування широкого культурного тла, без якого концептуальний смисл не може бути повноцінно потрактований.

Основою для аналізу є лексикографічно схоплене знання – семантика номена *дім*, що охоплює чотири компоненти: будівля, призначена для житла або для розміщення різних установ, будинок; приміщення, в якому живуть люди, житло; приміщення, люди, які в ньому живуть, та їхнє господарство; монархи одного роду, що послідовно змінюють один одного (Словник української...). Етносимволіка аналізованого концепту охоплює теж чотири компоненти, перші два з яких визначаємо як ключові: це 'будинок для помешкання, саме помешкання, де живуть люди' (див. ще *хата* (дім і його зведення підпадає під вплив злої сили, яким протистоїть домовик); 'приміщення, люди, що в ньому живуть,

та їхнє господарство»; 'Божий дім' (церква); 'жовтий дім' (лікарня для психічно хворих) (Жайворонок, 2006, с. 190). Наголосимо, що в доробку українського мовознавства є праця, у якій подано результати гендерно маркованого осмислення: в «Українському асоціативному словнику» реакції на стимул *дім* дещо різняться в чоловіків і в жінок: перші асоціюють у такій послідовності: хата 11; сім'я 8; будинок 6; дах; рідний 4; великий; затишний; мій; оселя; сад; фортеця, а другі – рідний; сім'я 10; затишок 7; оселя; фортеця 6; будинок 5; затишний; тепло; хата 4; великий; родина (Мартінек, 2007, с. 107). Як бачимо, чоловіки прерогативують саме житло, а жінки – сімейне гніздо, однак можемо стверджувати, що основні смисли чіткі й виразні для всіх: дім – це моє житло, це сім'я, затишок, захист.

Відзначимо, що певні події вносять свої корективи в структуру національних концептів. І що значніші події, то значніші зміни. К. Близнюк (2022) на основі проведеного експерименту висноує, що сучасні асоціації на стимул Батьківщина відсилають до понять *Україна, дім, родина, національні символи, цінності, боротьба* та прерогативують емоційні, образні й ціннісні компоненти, оминаючи матеріальні (с. 80). Асоціативна валентність слова-стимулу *дім* водночас розкриває його смисли. Український народ, на жаль, має дуже гіркий мілітарний досвід ХХ ст. і зараз перебуває в стані найбільшої з часів Другої світової й дуже несправедливої та жорстокої війни. Екзистенційна загроза не могла не вплинути на трактування українцями дому, що традиційно має захищати, бути прихистком, сімейним гніздечком. Зміни у свідомості відображає концепт, а виявляє його реалізація (насамперед у мові, але не тільки): зростає ступінь актуальності концепту, певні словесні компоненти з периферійних переходять в розряд основних, репрезентативних для концепту. Це демонструє сучасний український дискурс: статус ключових перебрали словесні компоненти 'Україна – це дім', 'втрата дому', 'повернення додому'. Вони утверджені в україномовному просторі з початком війни в 2014 році й просто «вибухнули» в словесному плані 2022 року. Мистецький і публіцистичний дискурси виразно засвідчують це, додаючи нові критерії домінантності: наяв-

ність у піснях, у художніх текстах (не просто як згадка, а як текстотвірний елемент), у сфері публіцистики, у творах образотворчого мистецтва, у побуті (одяг, посуд, аксесуари) тощо. При цьому набувають ваги кількісний показник і показник, так би мовити, повсюдності: його можна скрізь побачити, почути, прочитати про нього. Скажімо, в одязі зі словесно-зображальним твердженням «Україна – це дім», «Мій рідний дім – це Україна»:

Так само засвідчено актуалізацію концепту дім у таких мистецьких проєктах, як вулична виставка (м. Дрогобич, автори – Марі Кінович, Женья Полосіна).

Наскрізним образом цих робіт є образ дому. Вони не лише репрезентують його художнє осмислення в час війни, а й розлого підписують зображене. Як і багато інших, налякана жінка змушена покидати свій дім, який вона, родом із Казахстану, створила в Харкові. «Україна – це дім для багатьох національностей, а ця війна є спільною бідою для всіх», – підсумовано першу ілюстрацію. «Дім – це метафора людини», – стверджує напис на іншій. Зруйновані будівлі – це розбиті вщент життя багатьох сімей, зруйноване майбутнє.

Сьогодні часто актуалізовано концепт *дім* і в кіно. Із початком війни 2014 року

багато українців мусили покинути рідні місця, 2022 року ситуація повторилася в неймовірних масштабах. Постійна загроза – окупація, руйнація, смерть – зумовлює необхідність визначення дому – не так буквально, як символічне: не як фізичного місця, а як чуттєвого концепту. «Що таке дім, якщо не земля, квартири чи будинок, – добре розуміють режисери. Архетипна тема дому з'являється в українському кіно доволі часто – як основний наратив і як тло, яке все ще залишається вагомою складовою стрічки» (Тимусь, 2024). Знаковим є фільм «Додому» Нарімана Алієва – притча, міцно вплетена в український контекст: кримський татарин Мустафа забирає додому двох синів – старшого, що загинув у боротьбі за Україну, та молодшого, який звик до вільного Києва та їде додому через «не хочу», бо, за мусульманським звичаєм, потрібно поховати брата в рідній землі й така воля батька. Дорога додому – це фізично важкий шлях в окупований Крим і психологічно – до пошуку своєї ідентичності (Сивачук, 2022). Прагнення людини додому попри все – ідейний стрижень фільму.

Низка інших фільмів із статті-огляду А. Тимусь (2024) «10 українських фільмів про дім» теж розглядають світ крізь призму поняття дому. Болюче покидання рідного дому; вплив простору, у якому зростали його мешканці, на все їхнє життя і чому батьківський дім за жодних обставин не відпустить; намагання заново вибудувати те, що можна назвати домом; не маючи даху над головою, відчувати кожен закуток як рідний дім, бо людиною керує щось вище; болюча рефлексія про дім як найбільшу цінність, яку лачно втратити, навіть якщо ця втрата коштуватиме життя, – лише кілька меседжів, які українські фільми прагнуть донести до глядача, акцентуючи їх у сучасному баченні дому.

Про цінність і втрату дому рефлексує й сучасний балет: на рівні пластики роздумує про дім, його фізичний та духовний символізм, про те, що він означає для людей, вимушених покинути свою землю. Постановка – це «спроба розщепити біль на менші шматочки, щоб він не так жалив зсередини», але це й про надію на краще, адже «дім – це процес і шлях» (Заблоцька, 2024), тобто компонент 'втрата дому' супроводжувано іншим – 'біль від втра-

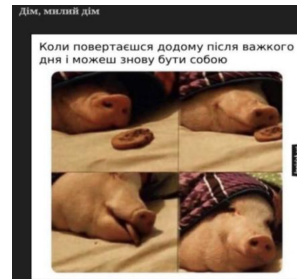
ти', який урівноважує сподівання на краще. Смислово містке «дім – це процес і шлях», адже створення дому передбачає постійну працю, турботу, створення атмосфери безпеки й любові, але й цього мало: дім – це і внутрішній світ, це також шлях до себе, пошук свого місця та своїх людей.

Незначним, однак специфічним і показовим мистецьким виявом, який ще більше підкреслює «повсюдність» дому, є навіть закладки, які стверджують: дім – це там, де твої книги. Що важливе для людини, те й втілює дім. У любителів книг дім асоціюється з книгами, тож дім – це те, що ти любиш.

Узято з <https://surl.li/ktkxth>

Ще більш периферійним у мистецтві є створення мемів, однак це дуже популярні та впізнавані вияви народної творчості. Тема дому відображена й у них:

Узято з <https://surl.li/cc/xrqxiu>

Основний посил – удома ти справжній, тобто йдеться про дім як цитадель, надійну твердиню, що оберігає від перипетій зовнішнього світу, своєрідну зону комфорту – фізичного й душевного.

Релеваність дому підтверджена й низкою сучасних українських пісень: Абіє «Дім»; гурт Molodi «Дім»; Vin I Vona «Мій дім»; WellBoy «Додому»; Tember Blanche – «Я вдома»; KALUSH – «Додому»; SANNA – «Там, де мій дім» тощо. У відборі на Євробачення-2025 друге місце посів гурт «Molodi» з піснею, присвяченій рідному місту Маріу-

полю, «My sea», у якій йдеться, що «дім – це не місце, а відчуття», а переміг гурт Ziferblat, який співає «вертай-вертайся додому». Минулоріч на відборі цей гурт співав пісню «Place I Call Home»: «Втрата дому – це дуже важко. Але втрата дому – не означає втрату ідентичності», – акцентують виконавці (Гнат, Примич, 2025). Така пріоритетність образу дому в сучасному пісенному дискурсі лише додатково підтверджує сьогоденну мегаактуальність концепту *дім*, акцентуючи в ньому компоненти 'втрата дому', 'повернення додому', 'затишок дому'.

Так само часто звертаються до актуалізації концепту *дім* сучасні українські поети. М. Лаюк у рецензії на вірші Катерини Балашової зазначає, що ці твори апелюють найперше до поняття дому та його втрати: це «вірші про дім, про стіл, про свіжий хліб, про те, що сьогодні перетворилося із кліше на цілком свіжі, цілком конкретні рани. Це поезія про крихкість найріднішого і знищення красивого, яке все ж не зникає навіть тоді, коли його беруть нечистими руками і грубо розбивають» (цит. за Мимрук, 2023). Кожне слово в цих віршах вербалізує концепт *дім*, а сукупно вони творять єдність, тож навіть важко навести фрагмент без втрати смислу. «як у цей сонячний день / щось може влучити / у твій дім крім проміння?» – риторично запитує авторка. У її поетичному світі «ракета перекинулася / на синицю: / вона сідає на дах / і хрипко цвірінкає про своє». Виразно ословлено смисловий компонент «загроза руйнування», «втрата дому», але дивом *дім* не зруйновано й авторка повертається, «фіранки торкаються обличчя й рук, / мов тюлеві кішки хвостами з мережива?». Саме *дім* – це те місце, де можна жити: «ми посадили наші змертвілі тіла / за теплий обідній стіл, / поклали їх у шепіт води у ванній, / щоби опісля скрутитися / в утробній темряві ліжка / з надією народитися / вранці» (К. Балашова). Таке ословлення асоціює із матір'ю та її здатністю давати життя. У фольклорі ці функції узвичаєно за землею. За давніми віруваннями, людина походить із землі. Але така метафоризація дому зовсім не звична, що свідчить про приписування дому місії відродження людини, вдихання в неї життя, тобто виявляє його трансцендентне призначення.

Інша поетка – Надія Косаревиц – пише про облаштування дому: причалапав кіт, принесли фіалку, знайшла стареньку гітару, ти подзвонив. «І я подумала: нехай залишається. ... Добре жити з котом, фіалкою, гітарою і тобою». Дім творять запахи й трохи подерті штори, колір квітки, багато музики та скарги сусідів, млинці, чорні шкарпетки та дві щітки у ванні. Отже, саме приміщення ще не є домом: його ще треба «облаштувати» на свій смак так, щоб було «добре жити», тож домінантні компоненти тут – 'свій', 'затишок', 'сім'я'.

І в українському прозовому дискурсі останніх років образ дому є центральним смисловим текстотвірним елементом. Посилення уваги до вербалізації цього образу зумовлене як загрозою фізичної втрати дому, так і пошуком антропологічного місця – з історією, що увиразнює самоідентифікацію. Концепт *дім* у художньому дискурсі значно місткіший, розгалуженіший у смисловому плані, у прозі активно розвивається, розширюється, деталізується та доповнюється новими компонентами. Смислова структура розгортається в кількох напрямках: прихисток – родинне вогнище, надійність – сталість, власність – окремішність – унікальність, самотійність – потенціал, людина – її цінність, гідність – любов – затребуваність, воля – дорога до себе, слід – пам'ять, земля – свій край – Батьківщина – місце народження. Окремий смисловий сегмент творять антонімічні компоненти «безґрунтянство, бездомність, зруйнований дім» – «укоріненість» (Огар, 2023, с. 88). Образ дому настільки складне ментальне утворення, що охоплює контрастні поняття: *дім* – житло, хата – кам'яниця, споруда – духовна цінність, *дім* – табір для біженців, хата дорослого – хата дитинства, своя хата – рідний *дім*, хата-яка-є – хата-яка-має-бути. Смислова складність концепту *дім*, його багатокомпонентність, розгалуженість, тяжіння до омовлення ідеальних смислів свідчить про його глибоке осмислення, а отже, вагомість у сучасному українському мовно-ментальному континуумі. Наголосимо, що в українському художньому дискурсі в структурі концепту вторинні переносні компоненти є вагомішими за прямі (Огар, 2023, с. 89).

Не менш виразно актуалізовано *дім* також у художніх творах для дітей. Часто їхній

сюжет розвивається за схемою: тато боронить Україну на фронті – дитина з мамою вимушено покидають свій дім і їдуть в іншу країну – осмислення цінності втраченого дому – намагання створити новий дім в іншій країні. Такі тексти вербалізують почуття дітей під час вимушеного переїзду в нову країну і любов до всього рідного. Скажімо, у творі «Дім» Катерини Тихозорої недитячі запитання вкладено в дитячі роздуми: Чи стаєш ти бездомним, якщо твій дім зруйновано? Що таке будинок і де його шукати, якщо несподівано втратив? У підсумку дізнаємося, що дім завжди у твоєму серці (Огар, 2025, с. 378).

Не лише художній дискурс апелює до концепту дім. Рецензії на ці твори, звісна річ, теж вибудовані навколо трактування дому: «Дім для Дома» Вікторії Амеліної – це про пошук дому, ідентичності, міста й, можливо, навіть країни. Головний оповідач (собака) так і не усвідомлює, де його істинний дім. Герої розділяють один дах, однак вони не сім'я. Що таке дім? Це – моменти, люди, історії, запахи. «Головне – віднайти дім, який усередині кожного з нас» (Вайзер, 2024). Тут ідеться про «справжність» дому, тобто саме не матеріальний, а духовний складник.

Власне публіцистичний дискурс теж активно вдається до теми втраченого дому. Найпрезентативнішими вважаємо дві статті про втрату дому. Перша – це історія Марини, яка народилася й все життя до війни прожила у Вугледарі. На околиці міста її сім'я збудувала дім: мрія родини, до якої вони довго йшли. «Робили все самі. Вклали стільки зусиль, любові, стільки грошей. Вибирали кожен камінець, кожне дерево. Створювали затишок». 24 лютого 2022 року сім'я поїхала. Наступного разу Марина побачила свій дім на відео російського військового. Вона впізнала свій камін і диван у вітальні, сходи з кованими балюстрадами, спальню з малюнком. Її дім тремтів від вибухів. «Це був шок. Я бачу, як у моєму будинку бігають чужі солдати, з чужої країни. У мене питання, що вони там роблять? Я їх туди не кликала», – говорить Марина. «Я почала писати, що це мій дім. Я питала, що там роблять російські солдати? Я сказала, що я – з Донбасу, Росії нам тут не треба», – писала вона в телеграм-каналі, у якому розмістили відео. Тоді ж там, у підвалі Маринино

дому, 46 днів без їжі й води тримали у полоні пораненого українського воїна Олексія. Він дякує Марині за дім, який став нього прихистком і не дав загинути, й хоче після війни побувати там. А Марина досі не може змиритися з втратою власного дому. Свої домівки на Донбасі втратили всі її друзі й рідні. Дім Марині іноді сниться. Уві сні вона проходить його сходами (Куришко, Аракелян, Преображенська, Горянов, 2024). Дім постає омріяним святим місцем, яке осквернили, зруйнували, і прихистком, що вберіг від смерті. Місце втрачене й водночас таке, куди хочеш повернутися. Таке складне переплетення смислів ілюструє, що навіть зруйнований дім виконує захисну функцію, а закладені в нього під час зведення чийсь любов і турбота врятувала чийсь життям. Разом з тим бачимо, яке крихке перед варварством навіть створене людиною з любов'ю.

Інша зафіксована журналістами історія Юріча – піхотинця бригади територіальної оборони, що після 24 лютого 2022 року пішов на війну. Йому 52 роки. «Колись в Юріча був дім. Спершу у Донецьку, потім у Бахмуті, пізніше – у Часовому Яру. Юріч свій дім любив. І той, що був в Донецьку, і той, що був у Бахмуті, і той, що був в Часовому Яру. Колись Юріч мав родину. Він і досі її має, але тепер вона розкидана різними містами. Частина лишилася в окупованому Донецьку. Частина виїхала закордон. Дружина все ще в Україні та чекає на Юріча» (Іванців, Магула, 2024). Розпорошена бездомна родина, яка живе надією зібратися разом у своєму домі – у помешканні, у місті, у країні.

Інший приклад актуалізації концепту дім у публічному дискурсі – розмови з людьми, які опинилися поза домом, – своєрідні опитування (за неофіційною статистикою – офіційно через бойові дії це встановити не можливо – понад 4 млн українців втратили свої домівки). «Війна забирає найдорожче, змінює реальність до невпізнаваності. Приходить у наш дім і нищить його. Як письменники справляються з перебуванням поза домом, його втратою – фізичною та емоційною», – розповідає О. Богдан (2022).

Письменниця Дарина Гладун каже, що українська мова – це її дім зараз, бо чувається як вдома, коли чує українську. Її бучан-

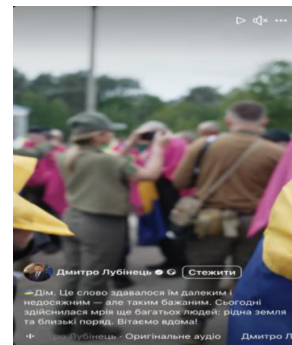
ська квартира – це вже не дім, а місце, де поки що залишилася частина речей. Орендована квартира теж не дім. 24 лютого зникло відчуття дому як простору. Письменниця має житло, але не має дому. Поет Лесик Панасюк вважає, що дім там, де тебе розуміють, коли ти розмовляєш рідною мовою, хоч колись жартував, що твій дім – це там, де твої капці. «Зараз я не маю свого дому, але спілкуюся з поетами з Молдови, Румунії, Польщі, Франції, США, Канади українською, даю інтерв'ю для різних іноземних видань українською». Його дім теж був у Бучі. Зараз навіть у спогадах квартира постає з викорчуваними дверима, розбитими вікнами, розкиданими повсюди речами й книжками. Рідні місця Олега Коцарева в Харкові. Ще один його дім теж у Бучі. Сьогодні багато хто каже, що дім – це місце, де зараз перебуває твій рюкзак, письменник вважає домом простір, де затишно, де почуваєшся мов у центрі власного світу, а для цього потрібно щось більше за рюкзак. Для письменниці Насті Мельниченко дім – це пам'ять. Стоячи на руїнах дому в Ірпені, вона пригадала, наскільки щасливою була у своєму «кублі» зі своїми дітьми, коханим й собаками. То був їхній виплеканий світ. Для Юлії Страхівської дім, їхня квартира – це своєрідне просторове продовження самої письменниці. Вона, навіть перебуваючи за сотні кілометрів, відчула, що в їхній квартирі хтось є – це відчуття було дуже конкретне, фізичне. Попри те, що мисткиня вирішила все забути, бо це «людське, занадто людське», ностальгія не відпускає (Богдан, 2022).

Зазначимо, що сьогодні це не єдиний приклад відповідей респондентів на запитання «Що таке для Вас дім?». Скажімо, команда, яка працювала над створення низки дитячих книг, зокрема й книги «Дім» Катерини Тихозорої, висловила своє розуміння (чи навіть відчуття!) дому, сформоване в основних посилах: дім – це моя країна і народ; моє безпечне та затишне місто; це тепло, любов, затишок, дорогі серцю речі й спогади; це родина, сімейне гніздечко, у якому зростають у любові діти; це спокій, сховок, своєрідна мушля, фізичний і психологічний комфорт (Огар, 2025, с. 379).

Схожий проєкт започаткувала книгарня-кав'ярня Старого Лева. «Розмова про Дім» – це цикл розмов про українські регіони

та міста, тимчасово окуповані Росією: Запоріжжя, Донеччина, Луганщина, Херсонщина та Крим. Частина України, територія й точка на карті для всіх, насправді є Домом для когось із нас. Домом, де відбулося зростання й формування, домом, де залишилася родина, місцем спокою й місцем спротиву. Домом, який забрали. І Домом, у який ми всі обов'язково повернемося (Проєкт «Розмова...», 2024).

Втрата дому – досить вагомий сегмент у сучасному концепті *дім* поряд з компонентом 'дім – це Україна'. Іншою важливою смисловою стратою є 'повернення додому': усі, хто покинув свій дім і хто його втратив, мають надію повернутися додому. Тож навіть тих, хто остаточно відмежував минуле, не полишає ностальгія. Окремо треба сказати про те особливе значення, якого набуває слово *дім* у сучасних українських реаліях, коли йдеться про повернення полонених. Дім – це найбажаніша й так складно реалізована мрія, це рідна земля, близькі, рідні; дім – це порятунок із самого пекла.

Скриншот із фейсбук-сторінки омбудсмана України

Прагнення повернутися «додому» має різне втілення, але поєднує розуміння дому як родини, як внутрішнього рідного комфортного простору, як рідної землі.

Висновки. Визначальними для досягнення специфіки культурних спільнот є ключові концепти, які кваліфікують за низкою вже усталених критеріїв: актуальність, узуральність у мові, частотність, ядерний статус у фраземному та паремійному масивах, семантична багатовимірність, полівалентність, естетичність. Часте обговорення, матеріалізація в публічному просторі (соціальних мережах, ЗМІ, літературних і мистецьких творах), різноманітних проєктах тощо сукупно

творять ще один критерій, що визначає домінантність певного поняття. Серед таких провідних одиниць – концепт *дім*, який демонструє зміни у свідомості, зумовлені сучасною суспільно-політичною ситуацією: зростає ступінь актуальності концепту, а смислові компоненти ‘Україна – це дім’, ‘втрата дому’, ‘повернення додому’ отримали статус ключових. Важливим є ототожнення дому з сім’єю, родиною, добре облаштованим сімейним гніздом: це щось рідне – особливий затишний простір, навіть більше – це просторове продовження самої людини, тож дім зрісся з людиною, він усередині, у самому її серці. Відзначимо широту охоплення концепту *дім*: сучасний дискурс передбачає трактування дому як міста, як країни та народу, як усього того, що стосується Батьківщини, рідної української мови. Універсальна захисна, оберегова функція дому передбачає його бачення твердинею, сховком, своєрідною мушлею, що включає комфортність і фізичну, і психологічну, тож зрозумілим є прагнення людини повернутися додому й пошук справжнього дому. Це підтверджено аналізом мистецького (ілюстрації, фільми, танцювальні поста-

новки, пісні), художнього, публіцистичного, наукового дискурсів. Концепт *дім* охоплює як власне матеріальні компоненти (будівля, житло, помешкання), так і нематеріальні (затишок, тепло, спокій), а також низку унікальних компонентів: дім – не місце, а відчуття; це тепло, любов, дорогі серцю речі й спогади, спокій; це моменти, люди, історії, запахи; це пам’ять. Окремо відзначимо такий компонент, як мрія: справжній дім – це затишна оселя, мрія багатьох сімей, які вкладають у нього любов, зусилля, кошти; дім – це бажана мрія тих, хто вимушено його залишив або кого силоміць утримують далеко від сім’ї і рідної землі.

Отже, концепт *дім* – це сукупність смислових компонентів, певні з яких ядерні. Зіставлення його з концептами в інших мовних системах, демонструє і його універсальність, і національну маркованість. У сучасному українському дискурсі саме національно зумовлені компоненти є основними, репрезентативними щодо концепту.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі сучасної української поезії та представленого в ній бачення дому.

ЛІТЕРАТУРА

- Близнюк К.** Асоціативний образ Батьківщини в мовній картині світу української молоді. *Мова : класичне – модерне – постмодерне*. 2022. Вип. 8. С. 63–82.
- Богдан О.** «Українська мова зараз – мій дім» : досвід письменників, які опинилися поза домом. *Тиктор. Медіа*. 12.05.2022. URL: https://tyktor.media/polytsia/na_vlasnii_shkuri/poza-domom/ (дата звернення: 23.05.2025).
- Вайзер С.** Не шукай дім там, де його нема. *Читали*. Онлайн-журнал про книги та літературу. 03.09.2024. URL: <https://chytay-ua.com/blog.php?id=1414> (дата звернення: 01.06.2025).
- Гнат М., Примич М.** Найцікавіше про гурт Ziferblat, який представив Україну на Євробаченні-2025. *24show*. 18 травня 2025 р. URL: <https://surl.li/exqrjs> (дата звернення: 20.04.2025).
- Жайворонок В. В.** *Знаки української етнокультури* : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
- Жайворонок В.** *Українська етнолінгвістика* : Нариси : навч. посіб. Київ: Довіра, 2007. 262 с.
- Заблюцька О.** Тілесна рефлексія про втрату дому : як створювали танцювальну виставу «Д.І.М.» *Суспільне Культура*. 25 січня 2024 р. URL: <https://surl.cc/vbidxbz> (дата звернення: 20.05.2025).
- Іванців А., Магула О.** «Мій дім обнулили вже тричі». Історія піхотинця, який вірить, що колись повернеться у рідний Донецьк. *Суспільне Новини*. 5 вересня 2024. URL: <https://surl.li/sxilnq> (дата звернення: 15.05.2025).
- Кононенко В.** *Концепти українського дискурсу*. Київ–Івано-Франківськ : Плай, 2004. 248 с.
- Куришко Д., Аракелян В., Преображенська Т., Горянов А.** «Там, де я тримала закрутки, помирили люди». Історія будинку № 17 з Вугледару. *BBCNewsУкраїна*. 11 жовтня 2024. URL: <https://surl.lt/qiekzc> (дата звернення: 05.05.2025).
- Левченко О.** Слова року в українському публічному дискурсі : статистичний та культурний аспекти. *STUDIA LINGUISTICA*. 2019. Vol. 15. Р. 140–154.
- Мартінек С. В.** *Український асоціативний словник* : У 2 т. Т. 1. Від стимулу до реакції. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. 344 с.
- Мимрук О.** Молода українська поезія – які імена треба знати. *Читомо*. 03.02.2023. URL: <https://surl.li/nuvzmn> (дата звернення: 10.05.2025).

- Миронюк Л. В.** Архетип дому в поезії Л. Костенко. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2015. № 2. С. 77–85.
- Москалець М.** Міфологема «дім» в українській мовній свідомості. *Синопсис : текст, контекст, media*. 2014. № 1 (5). С. 6–9.
- Огар А.** Мовний образ дому в сучасному українському художньому дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія»*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 54. С. 83–92.
- Огар А.** Мовний простір сучасних українських художніх творів для дітей у контексті лінгвостилістичної і лінгводидактичної парадигм. *Innovations in education and science in the context of European integration: Scientific monograph*. Vol. 2. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2025. P. 352–384.
- Проект «Розмова про Дім». Сайт Видавництва Старого Лева. 22.05.2024. URL: <https://surli.cc/aupyup> (дата звернення: 14.05.2025).
- Сивачук В.** Віра в кіно : рецензія на драму Нарімана Алієва «Додому». *Суспільне Культура*. 3 серпня 2022 року. URL: <https://surl.li/adzwiu> (дата звернення: 02.06.2025).
- Словник української мови. Online. URL: <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0> (дата звернення: 10.06.2025).
- Тимусь А.** 10 українських фільмів про дім. *SKVOT MAG*. 19 вересня 2024. URL: <https://skvot.io/uk/blog/10-ukrainian-films-about-home> (дата звернення: 18.05.2025).
- Черкашина Т.** Концепт «дім» в українській мемуаристиці XX століття. *Збірник наукових праць (філологічні науки)*. 2016. № 8. С. 114–119.
- Bartmiński J.** Dom – koncept uniwersalny i specyficzny kulturowo. *Leksykon aksjologiczny słowian i ich sasiadow / pod redakcją Jerzego Bartmińskiego*. Tom 1 : DOM. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. 2015. Pp. 15–34.
- Wierzbicka A.** Understanding cultures through their key words : English, Russian, Polish, German, and Japanese. Oxford : Oxford University Press. 1997. 317 p.

REFERENCES

- Bartmiński, J.** (2015). House – a universal and culturally specific concept. In J. Bartmiński (Ed.), *Lexicon of aksjologiczny słowian i ich sasiadow* (Vol. 1: DOM), (pp. 15–34). Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej [in Polish].
- Blyzniuk, K.** (2022). Asocjatywny obraz Batkivshchyny v movnij kartyni svitu ukrajinskoji molodi [The associative image of the Motherland in the linguistic picture of the world of Ukrainian youth]. *Mova: klasyczne – moderne – postmoderne – Language: classical – modern – postmodern* (Issue 8), (pp. 63–82) [in Ukrainian].
- Bohdan, O.** (2022). «Ukrajinska mova zaraz – mij dim»: dosvid pysjmenykyv, jaki opynylysja poza domom [“The Ukrainian language is now my home”: the experience of writers who found themselves outside the home]. *Tyktor.Media – Tyktor.Media*. Retrieved May 5, 2025, from https://tyktor.media/polytsia/na_vlasni_shkuri/poza-domom/ [in Ukrainian].
- Cherkashina, T.** (2016). Koncept “dim” v ukrajinskoji memuarystyky 20 stolittja [The concept of “home” in Ukrainian memoirs of the 20th century]. *Zbirnyk naukovykh pracj (filologichni nauky) – Collection of scientific works (philological sciences)*, 8, 114–119 [in Ukrainian].
- Ivantsiv, A., & Magula, O.** (2024). “Mij dim obnulyly vzhe trychi”. Istorija pikhotynca, jakyj virytj, shho kolysj povernetsja u ridnyj Donecjk [“My house has been reset three times already”. The story of an infantryman who believes that he will someday return to his native Donetsk]. *SuspiljneNovyny – Social News*. Retrieved May 15 5, 2025, from <https://surl.li/sxlnq> [in Ukrainian].
- Hnat, M., & Prymych, M.** (2025). Najcikavishe pro ghurt Ziferblat, jakyj predstavyyv Ukrajinu na Jevrobachenni-2025 [The most interesting about the Ziferblat group, which represented Ukraine at Eurovision-2025]. *24show*. Retrieved April 20, 2025, from <https://surl.li/exqrjs> [in Ukrainian].
- Kononenko, V.** (2004). *Koncepty ukrajinskojho dyskursu [Concepts of Ukrainian discourse]*. Kyiv–Ivano-Frankivsk : Plaj [in Ukrainian].
- Kuryshko, D., Arakelyan, V., Preobrazhenska T., & Goryanov, A.** (2024). “Tam, de ja try mala zakrutky, pomyraly ludy”. Istorija budynku № 17 z Vugledaru [“Where I held the twists, people died”. The story of house No. 17 from Vugledar]. *BBCNewsUkraine*. Retrieved May 5, 2025, from <https://surl.li/qiekzc> [in Ukrainian].
- Levchenko, O.** (2019). Slova roku v ukrajinskomu publicnomu dyskursi: statystychnyj ta kuljturnyj aspekty [Words of the Year in Ukrainian Public Discourse: Statistical and Cultural Aspects]. *STUDIA LINGUISTICA*, (Vol. 15), (pp. 140–154) [in Ukrainian].

- Martinek, S. V.** (2007). *Ukrajinsjkyj asociatyvnyj slovnyk [Ukrainian Associative Dictionary]*. Lviv : Publishing Center of Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
- Mymruk, O.** (2023). Moloda ukrajinsjka poezija – jaki imena treba znaty [Young Ukrainian Poetry – What Names Should You Know]. *Chytomo – Readable*. Retrieved May 10, 2025, from <https://surl.li/nuvzmn> [in Ukrainian].
- Myronyuk, L. V.** (2015). Arkhetyp domu v poeziji L. Kostenko [The Archetype of Home in Poetry by L. Kostenko]. *Visnyk Zaporizjkogho nacionaljnogho universytetu. Filologichni nauky – Bulletin of the Zaporizhzhia National University. Philological Sciences*, 2, 77–85 [in Ukrainian].
- Moskalets, M.** (2014). Mifologhema “dim” v ukrajinsjkij movnij svidomosti [Mythology of “Home” in Ukrainian Language Consciousness]. *Synopsys : tekst, kontekst, media – Synopsis: Text, Context, Media*, no. 1(5), 6–9 [in Ukrainian].
- Ohar, A.** (2023). Movnyj obraz domu v suchasnomu ukrajinsjkomu khudozhnjomu dyskursi [The Language Image of Home in Contemporary Ukrainian Art Discourse]. *Problemy ghumanitarnyj nauk. Serija “Filologhija” – Problems of the Humanities. Series “Philology”* (Issue 54), (pp. 83–92). Drohobych : Publishing House «Helvetica» [in Ukrainian].
- Ohar, A.** (2025). Movnyj prostir suchasnykh ukrajinsjkykh khudozhnykh tvoriv dlja ditej u konteksti linghvostylistychnoji i linghvodydatkychnoji paradyghm [The Language Space of Contemporary Ukrainian Artistic Works for Children in the Context of Linguistic and Linguistic-Didactic Paradigms]. *Innovations in Education and Science in the Context of European Integration: Scientific Monograph* (Vol. 2), (pp. 352–384). Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, (pp. 352–384) [in Ukrainian].
- Projekt “Rozмова pro Dim” [Project “Conversation about Home”]. (2024). *Sajt Vydavnytva Starogho Leva – Site of the Old Lion Publishing House*. Retrieved May 14, 2025, from <https://surl.cc/aupyup> [in Ukrainian].
- Syvachuk, V.** (2022). Vira v kino: recenzija na dramu Narimana Alijeva “Dodomu” [Faith in cinema: review of Nariman Aliyev’s drama “Home”]. *Suspilne Kultura – Social Culture*. Retrieved June 2, 2025, from <https://surl.li/adzwyi> [in Ukrainian].
- Slovnyk ukrajinsjkoji movy [Dictionary of the Ukrainian language]*. Online. Retrieved June 10, 2025, from <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0> [in Ukrainian].
- Tymus, A.** (2024). 10 ukrajinsjkykh filjmiv pro dim [10 Ukrainian films about home]. *SKVOT MAG*. Retrieved May 18, 2025, from <https://skvot.io/uk/blog/10-ukrainian-films-about-home> [in Ukrainian].
- Wierzbicka, A.** (1997) *Understanding cultures through their key words: English, Russian, Polish, German, and Japanese*. Oxford : Oxford University Press [in English].
- Weizer, S.** (2024). Ne shukaj dim tam, de jogho nema [Do not look for a home where it is not]. *Chytaly – Read*. Retrieved June 1, 2025, from <https://chytay-ua.com/blog.php?id=1414> [in Ukrainian].
- Zhayvoronok, V. V.** (2006). *Znaky ukrajinsjkoji etnokuljтуры: slovnyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian ethnoculture: dictionary-reference book]*. Kyiv : Dovira [in Ukrainian].
- Zhayvoronok, V.** (2007). *Ukrajinsjka etnolinghivistyka: Narysy [Ukrainian ethnolinguistics: Essays]*. Kyiv : Dovira [in Ukrainian].
- Zablotska, O.** (2024). Tilesna refleksija pro vtratu domu: jak stvorjuvaly tancjuvaljnu vystavu “D.I.M.” [Bodily reflection on the loss of home: how the dance performance “D.I.M.” was created]. *Suspiljne Kuljtura – Social Culture*. Retrieved May 20, 2025, from <https://surl.cc/vbidxbz> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.06.2025 р.

Прийнято до друку 29.08.2025 р.

Опубліковано: 05.09.2025 р.